

De sluis van de Diepsmeer

door J.P.Geus

(Onderstaand artikel overgenomen met toestemming van de auteur en de redactie van het periodiek "Van Otterplaat tot Groenveldsweid" uitgave oktober 1998.)

Meerdere Koedijker tuinders hebben van "de Overhaal" en "de Sluis" gebruik gemaakt om hun landerijen te bereiken en hun producten te vervoeren.

Het Diepsmeer, in de voormalige gemeente Oudkarspel, was een van de laatste meren die in het Geestmerambacht binnen de Oosterdijk werden bedijkt. Het was ook het diepste meer en daar zal de naam van dit meer dan ook wel aan ontleend zijn. De bedijking en het droogmalen vond plaats in de jaren 1594-1595. Het nieuwe land werd aanvankelijk als weiland en voor graanteelt in gebruik genomen. In de nieuwe polder waren wagenwegen gemaakt waardoor alle landerijen via dammen of bruggen bereikt konden worden en zo is het de eerste drie eeuwen gebleven.

Pas toen rond 1900, door bevolkingsaanwas en toename van de tuinbouw in de nabij gelegen dorpen, een gebrek aan tuinbouwgrond ontstond werd ook in de Diepsmeer weiland aan tuinbouwers verkocht. De oorspronkelijke percelen weiland waren zo'n 80 tot 90 meter breed bij een lengte van vaak 300 meter. Ten behoeve van de tuinbouw werden die percelen meestal in drie of vier stroken gesplitst en geveild met de verplichting om tussen de verkochte stroken, voorgezamenlijke rekening, een behoorlijke vaarsloot te laten graven. Op die wijze werd het land voor de tuinbouwers goed bereikbaar om de geteelde producten met schuiten af te voeren. De moeilijkheid was echter dat men met schuiten de polder niet in of uit kon.

Een overhaal

Belanghebbenden kwamen tot het besluit om voor gezamenlijke rekening een overhaal te laten maken. Het polderbestuur, dat toen nog hoofdzakelijk uit veehouders bestond, hield zich daarbij afzijdig. Zij hadden geen belang bij het varen in de polder en deden financieel dan ook geen enkele toezegging.

Feestelijke ingebruikstelling van de overhaal.

Wanneer de overhaal gemaakt is kon niet worden nagegaan. In het bewaard gebleven polderarchief is daarontrent niets gevonden. Er is in de verzameling van het museum 't Regthuis van de Stichting Langedijker Verleden wel een foto aanwezig die een beeld geeft van de feestelijke ingebruikstelling van de overhaal.

Op de afbeelding is een driekwartpraam te zien die op een lorrie over rails over de kade wordt getrokken. Dat overtrekken ging door middel van een met handkracht bediende lier die met staaldraad de lorrie in beweging zette. Uit overlevering is mij ter ore gekomen dat het overwinden van één schuit ongeveer twintig minuten duurde. Bij toename van het tuinbouwareaal werd dat dus een onhoudbare zaak. Er trad filevorming op met lange wachttijden. Al spoedig gingen er stemmen op voor een tweede overhaal, maar er werd ook overwogen of het niet wenselijker was om een sluis te laten maken, waar gelijktijdig twee driekwartten in geschut konden worden. Alles zou dan veel soepeler verlopen en men was dan ook van het vermoeiende overwinden af.

Plannen voor de bouw van een schutsluis.

Op 11 oktober 1921 informeerde Jacob Keeman bij het bestuur van de Dieps- en Moorsmeerpolder naar hun oordeel over de bouw van een sluis in de Diepsmeer. Er waren toen enkele landeigenaren die voor eigen rekening een sluis wilden maken en onderhouden. Het bestuur was daar in beginsel niet tegen, hoewel natuurlijk wel een aantal voorwaarden moest worden gesteld. Daarna werd in de bestuursvergadering van 21 januari 1922 het verzoek behandeld van Piet Zut en consorten om in de polder een sluis te mogen maken. De aanvragers kregen als antwoord dat over deze aanvraag eerst de ingelanden geraadpleegd moesten worden.

In de ingelanden-vergadering van 8 maart 1922 werd over de sluisbouw gestemd. Het resultaat was 31 stemmen voor, 1 tegen en 2 blanco. Gelijktijdig werd toen aan de aanvragers vergunning verleend tot de bouw van een sluis aan de zuidkade, bij de zuid-noord lopende wagenweg, onder de volgende voorwaarden:

1. *De sluis te maken op kosten van de aanvragers zonder bezwaar van de polderkas,*
2. *De kade zo te maken dat lekkage uitgesloten is,*
3. *Bij nood of onvoorziene omstandigheden kan het bestuur het schutten verbieden en de sluis tijdelijk of voorgoed sluiten,*
4. *Het bestuur heeft het recht de sluis te allen tijde te bezichtigen,*
5. *Bij eventuele schade of niet goed onderhouden moet alles op eerste vordering door de sluis-eigenaren in orde worden gemaakt en betaald,*
6. *Voor het einde van elk jaar moet door de eigenaren aan de penningmeester f 50,- worden betaald als tegemoetkoming in de bemalingskosten.*
(bij het schutten kwam namelijk steeds een hoeveelheid water in de polder die tenslotte door de machinist weer moest worden uitgemalen.)

De initiatiefnemers, met als voormannen Jacob Keeman en Piet Zut, gingen met spoed aan de slag. L. Schrijver te Noord-Scharwoude maakte een bestek en een tekening en na goedkeuring door het polderbestuur kon met de bouw worden begonnen.

BESTEK EN VOORWAARDEN.

waarnaar zal worden aanbested het bouwen van een Schutsluis in den Diepsmeerpolder, gemeente Oudkaraspel, voor rekening van eenige gezamenlijke landeigenaren

ALGEMEENE BEPALINGEN.

De sluis moet gelouwd worden aan de zuidzijde van de Diepsmeer ten noorden van den Zuid- en Noord-Wegweg. Het midden der muren ongeveer 20 M. van de zuidwal van den ringdijk.

Tot de werkzaamheden, omschreven in dit bestek en volgens de daarbij behorende tekening, behooren

A. het maken van een sluis in gewapend beton, met levering van alle materialen, het plaatsen en verwerken daarvan. Het leveren van alle hulpmiddelen, transporten en alles wat tot de daarstelling van het werk noodig is, niets daarvan uitgezonderd;

B. het maken van ongeveer 120 M. schoeiing;

C. het maken van een brug.

B en C eveneens onder de bepalingen onder A omschreven en met inachtneming van hetgeen nog uit de omschrijving van dit werk zal volgen.

OMSCHRIJVING.**AFDAMMEN.**

Buiten den ringdijk van den Diepsmeerpolder, te maken een kistdam, bestaande uit twee steek-schoeiingen, op voldoende afstand van elkaar. De tussenruimte met grond te vullen zóó dat een water-

20 % als het gelyke werk in goeden staat is opgeleverd; de termijn 10 % wanneer de onderhoudstermijn welke bij het opgesteld wordt op 2 maanden is verstreken en alle eventueel van den dag afbreken gebreken zijn hersteld. Bij ingebreke blijven hiervan bybten bezitters het recht de gebreken door deelen te laten herstellen en de hierop vallende kosten op de aanbestedende partij ingetrokken te worden.

In de onmiddellijke nabijheid van het werk te maken een baklogies waarin de portland beslist droog kan blaken opgeslagen.

WIJZE VAN BESTEDING.

De besteding zal geschieden in een partij alles hierbij inbegrepen. De bijetten moeten het bedrag der aanbesteding duidelijk vermelden. Besteders houden zich het recht van gunning voor, zonder verplichting tot nadere inlichtingen. Alle inschryvers zijn gebonden hunne inschrijving 14 dagen gestaan te doen. De bijetten te bezien vóór Woensdag 17 Mei 1922 te Koedijk bij de Zui en te N. Scharwoude bij ondergeteekende.

BEGIN EN VOLTOOIING.

Direct na gunning moet met het werk begonnen worden en oafgebroken worden voortgezet zoodat op 1 Juli 1922 de sluis in gebruik genomen kan worden. Voor iedere dag dat dit later kan geschieden verbeurt de aannemer een bedrag van f 25,-. De oplevering van het geheele werk moet geschieden uiterlijk 1 Augustus 1922 zoodat de volderboodstermijn verstrekt op 1 October 1922.

ALGEMEENE VOORSCHRIFTEN

De A.v. in gebruik voor de werken en het onderhoud onder het Dep. van Waterstaat (d.d. 1 Febr. 1904) zijn voor zover mogelijk op dit werk van toepassing, zoodat zij letterlijk in dit bestek zijn omschreven. De aannemer wordt beschouwd deze A.v. te kennen.

Opgemaakt onder goedkeuring
der besteders

Noordscharwoude Mei 1922.

L. SCHRIJVER.

De eerste en laatste pagina van het bestek.

Voor aanbesteding moesten de bijetten voor 17 mei 1922 worden ingeleverd en na de gunning moest direct met de bouw worden gestart, zodat op 1 juli de sluis in gebruik genomen zou kunnen worden. Voor vertraging gold een boetebeding van f 25,- per dag. Voor rekening van de polder werd Joh. Oosterlee uit Noord-Scharwoude tot opzichter aangesteld. Hoe de bouw, met de opleveringsdatum van 1 juli, verder is verlopen is wegens gebrek aan bronnen nietmeer na te gaan. In de Alkmaarsche Courant van donderdag 17 augustus 1922 stond het volgende berichtje:

'De schutsluis welke de Diepsmeer met het Geestmerambacht zal verbinden is gereed gekomen. Dinsdag is de eerste proef genomen, er kunnen 2 driekwartpramen en een schuitje tegelijk geschut worden. Deze sluis zal voor de verbouwers in de Diepsmeer een goede verbetering brengen.'

De Diepsmeer ernstig bedreigd

Dit was het hoofd van onderstaand bericht dat vanuit Oudkarspel in de Alkmaarsche Courant van vrijdag 1 September 1922 was opgenomen.

'Nog als de dag van gisteren ligt ons in het geheugen de overstroming van de Bleekmeerpolder, nu juist iets meer dan een jaar geleden. We herinneren ons levendig "de ramp" welke hierdoor een groot aantal ingezetenen trof, hoe de hele oogst van deze polder verloren was gegaan. Het trof ons dan ook zeer toen we hoorden dat de Diepsmeer aan dit zelfde gevaar maar nauwelijks was ontsnapt. Deze ramp zou nog aanmerkelijk groter geworden zijn, daar deze polder 218 bunder groot is, dus bijna driemaal zo groot als de Bleekmeer. De gewassen staan er prachtig voor en al zijn ze op het ogenblik geen cent waard, er zijn verscheidene winterproducten en hoe het daarmee zal gaan is bij geen benadering te zeggen. In de Diepsmeer is een sluis gebouwd, welke de polder met het Geestmerambacht verbindt. Tot op heden moesten de producten met een overhaal worden overgetrokken of worden overgeladen. De sluis was zover gereed gekomen, dat donderdag dus heden de officiële opening zou plaats hebben en men maakte dan ook reeds toebereidselen om de doorvaart vrij te maken.

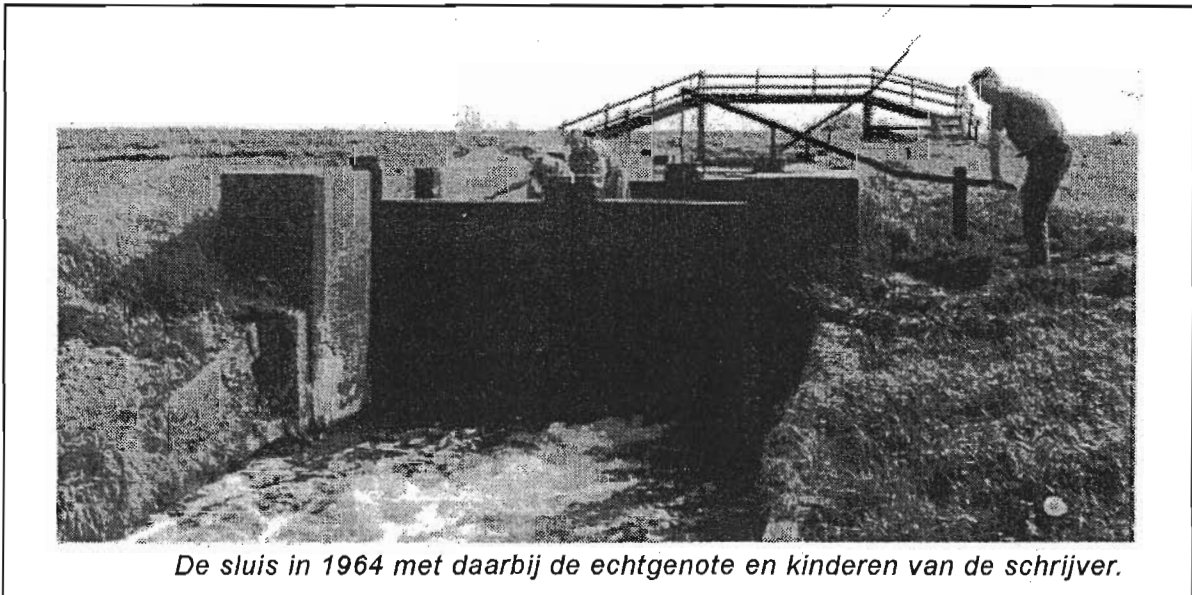
Nu is voor de sluis aan de ambachtzijde een kleine haven die aan de westzijde nog niet van een schoeiing was voorzien, omdat daarvoor het hout van de kistdam gebruikt moest worden. De kistdam had men reeds voor een deel opgeruimd, zodat het water tegen de sluis en tegen het onbeschoeide deel kwam te staan waar de grond blijkbaar te los was om aan de grote aan drang van het water weerstand te bieden. Toen één der Diepsmeerbewoners (volgens de Langedijker Courant een zoon van de heer Zut die graag naar het werk zag en geregeld 's avonds een kijkje kwam nemen) dinsdagavond ter plaatse kwam bemerkte hij dat het er niet goed ging. Er was reeds aardig wat water in de polder gekomen waardoor de grond zodanig ondermijnd was, dat spoedig een doorbraak langs de sluis verwacht kon worden. Alarm maken was natuurlijk het eerste werk en in minder dan geen tijd waren de Diepsmeerbewoners op de been en ijverig in de weer om te trachten het gevaar te keren. Een van hen was naar Koedijk gegaan om daar alarm te maken en zo duurde het niet lang of een groot aantal mannen, beladen met zakken, en een groot aantal vrouwen uit pure belangstelling was ter plaatse aanwezig. Als men aan het tellen was gegaan, zou men de 300 wel bereikt hebben, doch er was wat nuttigers te doen. Waar komen de mensen zo gauw vandaan op een afgelegen plaats als deze. (de polder was toen nog uitsluitend perschuit bereikbaar). Daar ook nog heel wat materiaal van de bouw aanwezig was en men natuurlijk de modder om het spitten heeft, waren voldoende hulpmiddelen aanwezig om het gevaar te keren, wat dan ook binnen niet te lange tijd gelukte. Er was inmiddels reeds aardig wat water in de polder binnen gekomen, doch de machine was zeer spoedig begonnen met malen en had vanmorgen toen we er een kijkje namen het peil reeds beneden dat van de vorige dag, zodat daarvoor het werk af was. Een aantal mannen had de gehele nacht doorgewerkt en zo is hier een ramp voorkomen waarvan de gevolgen moeilijk te overzien waren. Het zal echter wel een poosje duren en aardig wat kosten eer de zaak zover is, dat de sluis in gebruik kan worden genomen. Een groot geluk is het dat de sluis er zelf niet van schijnt te hebben geleden, doch om de sluis heen is het een rume. De grond langs de sluis is natuurlijk in niet geringe mate ondermijnd, het betonpad ligt in de diepte, de ankerpalen zijn gebroken enz. Echter het grote onheil

is voorkomen. Het is evenwel slechts louter toeval, dat de gehele 218 bunder vruchtbaar bouwland, voorzien van florissant staande gewassen, op het ogenblik niet blank staat. Het zal nu de grote vraag zijn of de sluis in gebruik kan worden genomen wanneer de winterproducten moeten worden binnengehaald.'

De Langedijker Courant meldde op 31 augustus dat er in eerste instantie karrevrachten met zand en zakken zand in het gat werden gegooid, aanvankelijk hopeloos maar later met meer succes.

De notulen van de polder van 2 September 1922 geven omtrent het gebeurde de volgende lezing:

'Jacob Keeman zegt, dat hij tegen de aannemer had gezegd dat de dam, gelegd voor de kade, niet mocht worden weggenomen doch dat was toch gedaan en 's avonds werd hij door meerdere personen gewaarschuwd dat de sluis was doorgebroken. Hij is toen direct heen gegaan en met behulp van aanwezige personen en het krachtadig optreden van allen is het te danken dat het geheel onderlopen van de polder werd voorkomen. De heer Oosterlee, opzichter van de polder, zegt ook dat de aannemer de dam op eigen initiatief heeft weggehaald. De sluis en kade met zijwanden en schoeiingen zullen nu in orde worden gemaakt door de waterbouwkundige H. Tauber uit Oudkarspel. Keeman is voorzitter van de combinatie van sluseigenaren. Hij geeft toe dat alle kosten, uit deze oorzaak voortvloeiende, voor rekening van de combinatie komen. Het polderbestuur besluit dat de sluis niet mag worden gebruikt voor alles in orde is bevonden.'

De sluis in 1964 met daarbij de echtgenote en kinderen van de schrijver.

De notulen van de polder vermelden op 4 oktober 1922 dat de sluis nu tweemaal door een ingenieur van de Provinciale Waterstaat is gekeurd en dat op 5 oktober de sluis door het polderbestuur zal worden afgeschouwd. De sluis kan dan toch nog voor het oogsten van de bewaarkool in gebruik worden genomen.

Van de sluisvereniging is helaas geen archief bewaard gebleven. Maar zij kwamen door bovengenoemd incident begrijpelijkerwijs wel in financiële zorgen. In maart 1923 deden zij daarom aan de polder het verzoek om in de meerdere kosten, veroorzaakt door de doorbraak, f 1000,- bij te dragen.

Het polderbestuur wees het verzoek af maar het was wel bereid om de vergoeding van f 50,- die de polder jaarlijks zou moeten ontvangen, te laten vervallen.

Om de sluisbouw te bekostigen was een geldlening aangegaan. Het onderhoud van

de sluis met de rente en aflossing van de lening moest door de leden van de sluisvereniging worden betaald door een jaarlijkse bijdrage gerekend naar de oppervlakte land waarvoor van de sluis gebruik werd gemaakt.

Toen in 1931 de provincie Noord-Holland land ging aankopen voor de aanleg van de weg van Koedijk naar Noord-Scharwoude, die dwars door de Diepsmeer gepland was, was de sluisvereniging op haar hoede. Er zouden meerdere percelen land worden aangekocht waarvan de eigenaren toen verplicht waren hun aandeel in de sluiskosten te betalen. Bij aankoop door de provincie dreigden die jaarlijkse inkomsten verloren te gaan. De sluisvereniging eiste aanvankelijk een afkoopsom van f 3,- per snees of f 126,- per hectare. Uiteindelijk werd door de provincie f 122,43 per hectare betaald.

Overdracht van de sluis aan de polder

In maart 1933 deed de sluisvereniging 'De Diepsmeer' aan het polderbestuur het verzoek om de sluis tegen betaling van de nog openstaande schuld, ad f 7.015,-, over te nemen. Er waren toen 38 eigenaren met hun land bij de sluis aangesloten. In april 1933 gingen de ingelanden met de overname accoord. Het duurde echter tot juli 1935 eer alles in kannen en kruiken was. Er moest goedkeuring van het provinciaal bestuur worden verkregen en een geldlening voor de polder worden aangegaan. Bovendien moest wettelijk worden vastgelegd van welke percelen de eigenaren verplicht waren in de sluiskosten bij te dragen. Men wilde de sluisgebruikers 25 cent per snees laten betalen en de secretaris moest voor de sluis een afzonderlijke boekhouding aanleggen. Op 1 juli 1935 vond de overdracht plaats. Piet Zut, de secretaris/penningmeester van de sluisvereniging, droeg op die datum de boeken en bescheiden met f 11,10 kasgeld over aan het bestuur van de polder. Waarna de voorzitter van de polder f 7.015,-, zijnde het restant van de schuld die nog op de sluis rustte, uitbetaalde aan het bestuur van de sluisvereniging. Vooral voor de bestuurders van de sluisvereniging was dit een blijde dag. Zij waren toen verlost van de voortdurende zorg om jaarlijks de nodige gelden voor onderhoud, rente en aflossing te incasseren. Vooral in de crisisjaren ging dat vaak heel moeilijk. Uit een rekening van 1947 blijkt dat er toen nog door 44 eigenaren met een totale oppervlakte van ruim 79 hectare voor een bedrag van f 6,- per hectare in de sluiskosten moest worden bijgedragen.

De herverkaveling betekende het einde

Onder de naam van ruilverkaveling werden in de periode 1964-1976 alle sloten in het Geestmerambacht gedempt, het nieuwe land geegaliseerd en opnieuw verkaveld, nieuwe afwateringssloten gegraven en wegen aangelegd. Het werd van een vaarpolder een rijpolder. Het oude landschap is toen onherstelbaar verwoest en herverkaveld. Van de voormalige akkers en weilanden is niets meer terug te vinden. De sluis in de Diepsmeer werd daarbij overbodig. Toen ik in januari 1968 nog eens ter plaatse ging kijken was men nabij de Diepsmeer druk doende met de bouw van een nieuw watergemaal. Van de sluis waren alleen de betonnen wanden nog aanwezig. De sluisdeuren waren reeds verdwenen. Mij werd toen verteld dat de betonnen wanden van de sluis zouden blijven bestaan als onderdeel van een waterloop naar het nieuwe gemaal, waar het water van de veel dieper liggende Diepsmeer afzonderlijk zou worden uitgemalen. Het tijdperk van de sluis was toen definitief beëindigd.

Waar was de overhaal gebleven?

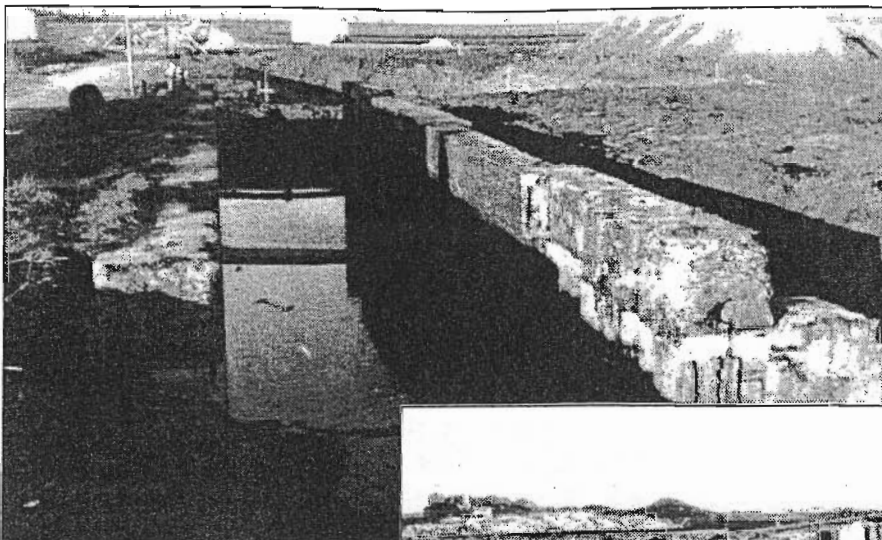
Aan de eigenaren van de overhaal in de Diepsmeer zouden een aantal gebruikers een schrijven van de volgende inhoud:

M.

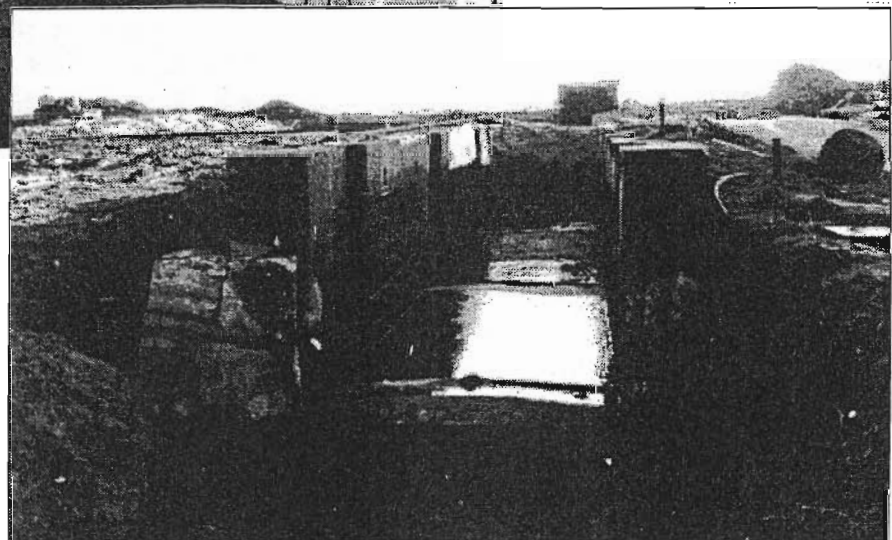
Wij ondergetekenden verklaren met ingang van 1 januari 1923 afstand te doen van het recht van overgang over de overhaal in de Diepsmeerpolder. En verklaren tevens na genoemde datum niet meer bij te dragen in de eventuele kosten aan die overhaal verbonden.

Het is aannemelijk dat de overhaal al spoedig na het gereedkomen van de sluis in onbruik is geraakt. Uit overlevering is mij bekend dat de rails en de lorrie werden verkocht aan de Koedijker schuitemaker Jan de Wit.

Hij had een schuitemakershelling op het noordeinde van Koedijk en maakte toen, op een perceeltje land ten oosten van de Achtersloot, met de rails en de lorrie een helling voor grotere schuiten. Die helling heeft bestaan tot begin 1972 toen ook het verkavelingsblok Koedijk Noord in bewerking werd genomen en de sloten werden drooggemalen. Evenals de overhaal en sluis was ook de schuitemaker overbodig geworden.

*De sluiswanden
op 14 januari 1968.*

Geraadpleegde bronnen:

- 1. Het archief van de Dieps- en Moorsmeerpolder (Reg. Arch. Alkmaar)*
- 2. Bestek en voorwaarden voor het bouwen van een schutsluis.*
- 3. Alkmaarsche Courant van 17aug. en 1 sept. 1922.*
- 4. Zeeweringen en Waterschappen van Noord-Holland, D.Kooiman 1936*